

Ronald Salmon Crane

Jazyky kritiky a struktura poezie

(The Languages of Criticism and the Structure of Poetry, 1953)

Základní práce představitel Chicagské (novoaristotelovské) školy, uvádějící do její metodologie a soustředěná k otázce adekvátnosti literárněvědných přístupů k literárnímu dílu.

V úvodní kap. Mnohost literárněvědných jazyků (3–38) — vycházejí z dobových metodologických sporů a z prostého faktu existence často protichůdných analýz a hodnocení týchž literárních děl — formuluje Crane svou základní tezi o literární vědě. (Užívá přitom, jak je v angloamerické tradici běžné, zásadně pojem kritika, *criticism*, ovšem ve smyslu spíš užším, jako analýza a výklad díla; o literatuře pak zásadně mluví v aristotelovském duchu jako o básnictví, *poetry*.) Literární věda podle něj není a nikdy nebyla jednotnou vědní disciplínou, ale spíše souborem odlišných a více či méně nesouměřitelných „rámců“, „systémů“ (*frameworks*) či „jazyků“, z nichž každý podmiňuje jiný okruh odpovědí, které je možné získat na otázky kladené dílu (13). Rozlišuje přitom v zásadě dva protikladné typy metod, které ve stopách Humeových označuje jako věcnou metodu (*matter of fact method*), pro niž je příznačné soustředění na objekt sám (tj. na literární dílo), a metodu abstraktní (*abstract*), přibližující se k dílu prostřednictvím apriorního vnějšího principu (23–24), a proto také nejsnáze sklouzávající k subjektivismu a neverifikovatelným soudům. Z pluralistického stanoviska se pak literárněvědné přístupy jeví spíše jako soubor prostředků než výraz pravé povahy věci: „Volba toho či onoho jazyka mezi mnoha možnými, které se pro studium literatury nabízejí, je praktickým rozhodnutím, jež může být hodnoceno pouze z hlediska druhu poznání, k němuž chce badatel dospět“ (31). Znamená to vlastně, že literární díla „se nutně projevují jako rozličné typy struktur a vedou ke zcela různým náhledům, jakmile vstupují do různých analytických kontextů“ (31). Dříve než nějakou interpretaci odmítneme, je třeba si položit otázku, proč pro ni literární vědec zvolil právě tento jazyk (32).

Kap. Poetická struktura v Aristotelově „jazyce“ (39–79) se obrací k metodologickému dědictví Aristotelovy *Poetiky*, jež podle

Craneova názoru nebylo zcela využito a představuje dosud platný, ba nejefektivnější model přístupu k literatuře. Crane si z toho hlediska všímá zvláště pojmání objektů poetiky jako odlišných „konkrétních celků“ (*concrete wholes*, 81), které jsou napodobením (mimezí) lidských jednání, vášní a povah a liší se ve svém základu určitou emocionální silou (*dynamism*). Na tomto pozadí klade Crane důraz na tvárné gesto vyplývající z autorova „cítění formy“ (*intuition of a form*, 165), na jeho směřování k dokonalému, krásnému tvaru. Toto metodologické východisko je mu pak oporou v polemice s tzv. novou kritikou v kap. Jazyky současné literární vědy (80–114) a Koncepce básnické struktury v současné literární vědě (115–139). Vytýká jí, že je ve svých závěrech osudově poznamenána vlastním zvoleným „jazykem“, svou metodou, jejímž prostřednictvím vidí v literatuře především „slovesné univerzum“ (88), typ promluvy (*discourse*, 89), a vlastní podstata jevu jí tak nutně uniká.

Poslední kap. Za adekvátní literárněvědný přístup k básnické struktuře (140–194) naznačuje možnost využít aristotelovského „jazyka“ jako metodologického základu současné literární vědy. V nejobecnější rovině je Craneovi problém struktury uměleckého díla „otázkou vztahu materiální povahy díla k jeho stránce formální, rozumíme-li formou ten princip či komplex principů, který obdařuje téma (*subject-matter*) silou ovlivňující naše soudy a city takovým určitým způsobem, jenž by nebyl možný na základě syntetizujícího principu jiného“ (166). V závěru se Crane vrací k myšlence mnohosti „jazyků“ literární vědy a konstatuje, že se jedná o skutečnost veskrze pozitivní. Právě v mnohosti přístupů k literatuře spočívá podle něho záruka budoucího vývoje vědy: nebezpečí leží v dogmatickém absolutizování přístupu jediného (192–193).

R. S. Crane vystoupil v polovině 30. let vlastně společně s reprezentanty tzv. nové kritiky s požadavkem zrovnoprávnění analýzy literárního díla se studiem literárněhistorickým;¹ během následujících let, zvláště pak ve 40. letech, se však od nich stále výrazněji distancoval. Spor s novou kritikou v americké literární vědě byl pak veden nejen z pozic tradiční literární historie, ze stanovisek sociologických (David Daiches), ale stále soustavněji také z poměrně brzy vyhraněné platformy tzv. Chicagské školy, která se kolem Cranea seskupila a veřejnosti byla celistvě představena souborem studií *Critics and Criticism. Ancient and Modern* (1952), na nichž se vedle Cranea podíleli ještě Richard McKeon, Elder Olson, Norman Maclean, Bernard Weinberg, William Rea Keast. Sborník, obsahující studie publikované již v předchozích dvou desetiletích a doplněný o studie nové, zůstal ve svém jádru publikací polemickou. Ze sporu s novou kritikou se rodil i vlastní program Chicagské školy.

1 R. S. Crane, *History versus Criticism in the University Study of Literature*, *English Journal* 1935, č. 10, s. 645–647.

Jeho základní body tvořil požadavek metodologického pluralismu v přístupu k literárnímu dílu (který byl zčásti obranou před metodologickou vehemencí a až dogmatickou nesnášenlivostí nové kritiky) a požadavek návratu k aristotelovské tradici výkladu literárního díla (který se stavěl na odpor okázalému antitradicionalismu nových kritiků). Tyto dvě základní teze určují také ráz Craneovy první samostatné knihy *Jazyky literární vědy a struktura poezie*, jež vznikla přepracováním přednáškového cyklu z pobytu na univerzitě v Torontu (1950–1951), během něhož Crane východiska a cíle Chicagské školy popularizoval. Společné pracovní ovzduší chicagských „novoaristotelovců“, jak se manifestovalo ve sborníku „kritiků a kritiků“, ostatně vystupovalo na povrch i v řadě dílčích Craneových soudů. Např. jeho rozlišení metod věcných a abstraktních v přístupu literární vědy k dílu má svou obdobu v McKeonově stati věnované filozofickým základům umění a kritiky — McKeon hovoří ve stejném smyslu o metodách přímých či doslovných (*literal*) a dialektických; Craneovy úvahy o vztahu materiálu a formy v díle vycházely částečně z problémů řešených v Olsonově nástinu teorie poetiky v tomtéž sborníku apod.

Z hlediska vývoje literárněvědného myšlení se chicagská teze o návratu k Aristotelovi neukázala příliš nosná — v dané chvíli tak či onak znamenala návrat k pojetí poetiky jako disciplíny především normativní, svázané antickou tradicí. Vlastní pokusy o řešení konkrétních literárněvědných problémů na tomto základě často trpěly značnou vnitřní nepružností (příkré odlišení děl mimetických a didaktických, představa pevného a definitivního systému žánrů, k nimž reálná díla beze zbytku a jednoduše „náležejí“ aj.). Novoaristotelovci sice v zásadě oprávněně poukázali na nebezpečí spjaté s rigidním jazykovým vymezením literárního díla novou kritikou,² sami však přešli k opačnému extrému a podcenili jazykovou specifčnost literatury, což při programním soustředění literární vědy k otázkám povahy díla značně zúžilo horizont bádání. Dodnes si svou cenu uchovává myšlenka plodnosti konkurence jednotlivých „jazyků“ literární vědy (bezprostředně na ni, stejně jako na propojení estetického a etického aspektu v literární komunikaci, navázal např. mladší představitel Chicagské školy → Wayne Clayson Booth),³ jakož i pozornost věnovaná vztahu mezi zvoleným vědeckým přístupem a modelem struktury díla, který prostředkuje.

2 V pozdější marxisticky založené kritice formalistických a strukturalistických přístupů se dokonce opakuje obraz „vězení“ či „zajetí jazyka“, srov. F. Jameson, *The Prison-House of Language. A Critical Account of Structuralism and Russian Formalism*, Princeton (NJ) 1972; R. Schober, *Im Banne der Sprache*, Halle/Saale 1968 (zde je ovšem předmětem analýzy tzv. francouzská nová kritika, *nouvelle critique*, zastoupená zvl. pracemi Barthesovými).

3 W. C. Booth, *Critical Understanding. The Powers and Limits of Pluralism*, Chicago 1979; *The Rhetoric of Fiction*, Chicago – London 1961.

Vydání

The Languages of Criticism and the Structure of Poetry, Toronto 1953, 1957, 1964, 1967 (z tohoto vyd. citováno), 1970; Chicago 1986.

Literatura

J. C. Ransom, Humanism at Chicago, *Kenyon Review* 1952, č. 14, s. 647–659. E. Vivas, The Neo-Aristotelians of Chicago, *Sewanee Review* 1953, č. 1, s. 136–149. W. K. Wimsatt, *The Verbal Icon*, Lexington 1967, s. 41–65 [1954]. J. Holloway, The New and the Newer Criticism, in: týž, *The Charted Mirror. Literary and Critical Essays*, London 1960, s. 187–203. J. Levý (ed.), *Západní literární věda a estetika*, Praha 1966. N. Krausová, *Príspevky k literárnej teórii*, Bratislava 1967. E. Borklund, *Contemporary Literary Critics*, Basingstoke et al. 1977. W. C. Booth, *Critical Understanding. The Powers and Limits of Pluralism*, Chicago 1979. M. Groden et al. (eds.), *The Johns Hopkins Guide to Literary Theory and Criticism*, Baltimore et al. 1994.

Ronald Salmon Crane (1886–1967)

Americký literární vědec, ústřední osobnost Chicagské (novoaristotelovské) školy; v polemice s novou kritikou klade důraz na pluralitu vědeckých přístupů k literatuře a na tvůrčí využití podnětů klasické, aristotelovské poetiky. Působil na Chicagské univerzitě, vydal programový sborník novoaristotelovské školy *Critics and Criticism. Ancient and Modern* (1952), s týmž autorským okruhem také *Critics and Criticism. Essays in Method* (1957), je spoluautorem a editorem řady materiálových prací k dějinám anglické literatury (antologie *A Collection of English Poems. 1660–1880*, 1932; *A Census of British Newspapers and Periodicals. 1620–1800*, 1927; *English Literature. 1660–1800. A Bibliography of Modern Studies* 1–6, 1926–1970). Další díla: *The Vogue of Medieval Chivalric Romance during the English Renaissance* (1919), *The Idea of the Humanities and Other Essays Critical and Historical* 1–2 (1967), posmrtně *Critical and Historical Principles of Literary History* (1971).

České překlady

Stati: Každý sám sobě kritikem, in: Petr Onufer (ed.), *Před potopou. Kapitoly z americké literární kritiky*, Praha 2010, s. 85–106.

/mc – aj/